

**OVER HOGER EN LAGER,
EENDER EN ANDERS IN DE SAMENLEVING**

Erik Henderickx en Jan Vrancken

Gastredacteurs

**BIJ WIJZE VAN INLEIDING :
OVER HOGER EN LAGER,
EENDER EN ANDERS IN DE SAMENLEVING**

**Jan Vranken en Erik Henderickx
Gastredacteurs**

Het is moeilijk om een inleiding te schrijven voor een bundel over sociale ongelijkheid zonder in gemeenplaatsen te vervallen. Het thema is, doorheen alle sociologische conjuncturen heen, goed geweest voor vele publikaties en dus voor evenveel obligate ouvertures. Die vertrekken meestal van het inzicht waarmee Andre Béteille zijn onvolprezen *Inequality among Men* in 1977 begint "The great paradox of the modern world is that everywhere men attach themselves to the principle of equality and everywhere they encounter the presence of inequality".

De meest recente overzichtspublicatie inzake Vlaanderen opent op dezelfde noot. "Het vraagstuk van de sociale ongelijkheid is één van de kernvraagstukken in onze samenleving. Het is mede hierom zo boeiend dat noch over de oorzaak van de sociale ongelijkheid noch over de oplossing eensgezindheid bestaat. Daarentegen is er wel eensgezindheid over het gegeven dat deze ongelijkheid bestaat en over de omstandigheden dat het mogelijk is deze sociale ongelijkheid

zoniet weg te werken dan toch minstens af te zwakken en/of te wijzigen". Dat schrijft Wilfried Dumon in zijn beschouwingen over het thema van het congres over *Sociale (on)gelijkheid* dat door de Vereniging voor Sociologie op 6 en 7 december 1985 in Leuven werd georganiseerd. De sessies gingen toen over arbeid, inkomen, onderwijs en macht. Er waren 'vrije papers' over sociale ongelijkheid inzake ziekte, dood en gezondheidszorg; over sociale indicatoren inzake werkgelegenheid en werkloosheid en over ... masculisme. Het zijn de thema's die ook in deze bundel aan bod komen.

Een vaststelling dringt zich wel op: dat in Vlaanderen het debat over ongelijkheid vrijwel afwezig is. Empirisch onderzoek daarentegen wordt vrij ijverig beoefend. We denken dan vooral aan wat er inzake inkomensverdeling, bestaans(on)zekerheid en differentiële opname van sociale voorzieningen gebeurt in het Centrum voor Sociaal Beleid (Universiteit Antwerpen). Het zal dan ook geen verbazing wekken dat vanuit deze Antwerpse hoek drie bijdragen geleverd worden aan deze bundel. Maar ook op andere plaatsen wordt de invalshoek van de ongelijkheid gehanteerd en de lectuur van voorliggende themanummer biedt daarvan een erg goede inventaris.

1. OVER SOCIOLOGIE EN (SOCIALE) VERSCHILLEN

In dit themanummer gaat het evenwel niet alleen over ongelijkheid, maar ook over verscheidenheid. In de ruime zin van dit woord valt alle sociologisch onderzoek daaronder. Wordt de belangstelling van de socioloog immers niet vooral gewekt door verschillen? Soms zijn die verschillen slechts een onderscheidend criterium en dan is er sprake van sociale differentiatie. Mensen of groepen zijn eender en anders. Voorbeelden daarvan zijn jongeren en ouderen, mannen en vrouwen. Soms worden die verschillen een (sociaal) probleem: met name wanneer ze de vorm van sociale stratificatie en sociale ongelijkheid aannemen. Mensen en groepen zijn dan hoger en lager.

De bundel wordt opgebouwd in drie delen. Ten eerste wordt een overzicht gegeven van de theoretische discussie ter analyse van sociale ongelijkheid. Ten tweede wordt ingegaan op de empirische werkelijkheid, hoe ongelijkheid thans in Vlaanderen en België vorm krijgt. Ten derde wordt het ongelijkheidsfenomeen geïllustreerd aan de hand van diverse deeldomeinen van de sociale werkelijkheid. Wij overlopen de drie delen van deze bundel.

2. DE SOCIOLOGISCHE THEORIE EN (SOCIALE) (ON)GELIJKHEID (DEEL 1)

Frans Lammertyn en Jef Verhoeven leiden de bundel in met een overzicht van wat sociologen te vertellen hadden en hebben over sociale ongelijkheid. Dit overzicht is gebouwd rond drie vraagstukken: (1) in welke mate en in welke opzichten is er sociale ongelijkheid en hoe kan je deze verklaren? (2) wat zijn elementen om de verdeling tussen mensen rechtvaardig of onrechtvaardig te noemen? (3) in welke mate kan ongelijkheid bijgestuurd worden in de richting van een meer rechtvaardige verdeling van de schaarse goederen? Deel 1 biedt bijgevolg een synthese van enkele belangrijke theoretische schema's uit het sociologische discours over ongelijkheid en gelijkheid.

3. SOCIALE ONGELIJKHEID : DE FEITEN BESCHREVEN (DEEL 2)

Wie over sociale ongelijkheid een idee wil krijgen, dient zicht te hebben op de wijzen waarop deze 'harde' sociale realiteit zich manifesteert. Dit impliceert empirische cijfergegevens over inkomensverdeling (in ruime zin) en bestaansonzekerheidsrisico's. Daarbij moet niet alleen gekeken naar de zichtbare inkomens uit arbeidsmarktparticipatie en vervangingsinkomens, maar ook naar het vermogensfenomeen, en naar de onderkant van de verdeling via het OCMW. Deel 2 biedt bijgevolg de lezer het materiaal om zich een beeld te vormen van wat sociologen sociale ongelijkheid plegen te noemen.

3.1. De zero-sum crisis : inkomens- en welvaerstverdeling en economische crisis

Bea Cantillon, Herman Deleeck, Bert Meulemans en Karel Van den Bosch presenteren recente empirische gegevens betreffende de inkomensverdeling, de armoede en de bestaansonzekerheid in België. Interessant daarbij is dat zij voor het eerst in België materiaal aanbrengen over de dynamiek en de duur van de bestaansonzekerheid. Het belangrijkste besluit uit hun longitudinale analyse is de grote mobiliteit binnen de armoedebevolking. Na drie jaren is ruim 40% van de bestaansonzekereren (volgens de CSB-norm) en bijna 55% van de armen (volgens EG-norm) hun oorspronkelijke positie ontgroeid. Maar er is ook verkeer in de andere richting: 11% van de mensen die in 1985 bestaanszeker waren en 4% van de niet-armen zaten in 1988 aan de andere kant van de grens. Geeft

het opmerkelijke verschil in immigratie in en emigratie uit bestaansonzekerheid en armoede reden tot juichen? Ternauwernood, behoudens wanneer men een regelmatige koude douche als heilzaam beschouwt voor maatschappelijk toch al verzwakte groepen. Het aandeel van armen en bestaansonzekereren in de totale bevolking blijft in elk geval opvallend stabiel, wat zeker op het eerste gezicht in tegenspraak is met de grotere verhuis uit de armoede dan de trek naar de armoede toe. Die stabiliteit komt ook op micro-vlak tot uiting. Vandaar de stelling uit dit artikel: het bestaansonzeker zijn op één ogenblik is een goede voorspeller van de bestaansonzekerheidskansen op een later tijdstip. Het stuk biedt de lezer een genuanceerd inzicht in het bestaansonzekerheidsrisico van de diverse categorieën: jongeren, werkloze gezinshoofden, alleenstaande ouders, bejaarden etc. De meest risicovolle levensgebeurtenissen inzake armoede en bestaansonzekerheid hebben volgens deze auteurs te maken met het verdienvermogen van het gezinshoofd (werkloosheid, ziekte, invaliditeit, pensioen), alhoewel de repercussies van gezinsveranderingen zoals echtscheiding, verduwing en het verlaten van de ouderlijke woning bepaald niet onderschat mogen worden. Trouwen of het vinden van een job - sommige sociologen zouden zeggen: conformeren aan de dominante normen, of toetreden tot de belangrijkste maatschappelijke instituties - heeft natuurlijk het omgekeerde effect. Het valt nochtans op dat het verleden blijft doorwerken: de bestaansonzekerheidsscore van vroegere werklozen blijft hoger dan voor degenen die gedurende de hele periode hebben gewerkt.

3.2. De ongelijkheden in een crisisperiode

Bea Cantillon gaat verder in op het recente empirisch materiaal en stelt de vraag naar de impact van economische (conjuncturele), beleidsmatige en socio-demografische factoren op de inkomens- en welvaartsverdeling. Zij poneert en onderbouwt de stelling dat deze ontwikkelingen niet geleid hebben tot een verergering van de armoedeproblematiek. Het 'discours omtrent nieuwe armoede, verjonging en feminisering van de armoede, vergroting van de ongelijkheden en dualisering van de samenleving' zou althans voor België en voor de jaren tachtig, geen wortels in de empirische werkelijkheid hebben. Integendeel, stelt ze een merkwaardige en paradoxale stabiliteit vast van de verdeling van inkomens en welvaart in een periode van economische crisis. De verklaring daarvoor vindt ze in een samenloop van sociaal-demografische omstandigheden en economische veranderingen. Deze hebben geleid tot een afvlakking van de intergenerationele inkomens- en welvaartverschillen. Meer in het bijzonder gaat het om de ver-

slechtering van de inkomens- en welvaartspositie van jongere gezinnen en om een verbetering van deze positie bij bejaarden.

Nu is deze stabiliteit van de inkomensongelijkheid en van de armoede in een tijd van economische crisis niet zo merkwaardig. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat deze fenomenen een grote mate aan inertie vertonen. Dat heeft uiteraard daarmee te maken dat ongelijkheid en armoede uitermate structureel van aard zijn. De hypothese wordt soms zelfs geformuleerd dat de situatie van de 'zwakste partijen' veeleer verslechtert in periodes van snelle maatschappelijke groei en veranderingen, omdat zij over minder 'human capital' beschikken om deze stroomversnellingen onder controle te krijgen of om zich zelfs maar te laten meedrijven.

Ons inziens mag dit vraagstuk van ongelijkheid en armoede nochtans niet gelijkgesteld worden met dat van de dualisering van de samenleving. Want net zoals andere problemen - nieuwe armoede, feminisering en verjonging van de armoede - heeft ook de dualiseringsproblematiek zijn eigenheid, waarvoor specifiek empirisch materiaal moet worden verzameld. Dualisering gaat bijvoorbeeld over de uitdieping en verbreding van een kloof die al bestond, maar tevoren wellicht minder zichtbaar was. Om na te gaan of dit proces al dan niet plaatsgrijpt, moeten nog andere dan inkomensgegevens gebruikt worden: institutionele vormgeving (het opzetten van nieuwe zorgsystemen bijvoorbeeld op het uitvaardigen van nieuwe reguleringen) en publiek vertoog. Tevens moeten ook de inkomensgegevens anders bekeken worden dan door de bril van de klassieke ongelijkheidsmaatstaven, omdat het hier over het ontdekken van één dominante breuklijn gaat. Een breuklijn die overigens niet tussen verschillende afgebakende maatschappelijke groepen of categorieën loopt, zoals tussen bijvoorbeeld bejaarden en actieven, maar door één deze bevolkingsgroepen. Een aantal resultaten van het CSB-onderzoek lijken deze intuïties te bevestigen. Zo is er de verrassende constantheid van de binnengroepsongelijkheid bij de actieven, in een periode dat de globale inkomensongelijkheid verminderde. De auteur besluit terzake overigens zelf: "De negatieve effecten van de economische crisis en van de toename van het aantal alleenstaanden en éénoudergezinnen werden overgecompenseerd door de positieve invloed die uitging van de toename van het aantal verdienende vrouwen en van de daling van de kinderlasten (...). Daardoor vertaalden de (belangrijkste) inkomensverminderingen op individueel niveau zich niet of nauwelijks in een globale gemiddelde welvaartsvermindering op gezinsniveau, ook niet aan de onderkant van de verdeling". Dus toch breuken in het ijs, onder het egale witte sneeuwtapijt ?

3.3. Vermogensverdeling, ongelijk en onbekend ?

Wat voor velen de hoeksteen van sociale ongelijkheid is, namelijk de ongelijke vermogensverdeling, is een van de assepoezen van wetenschappelijk onderzoek in het algemeen en van sociologisch onderzoek in het bijzonder.

Een van de redenen daarvoor is dat het fenomeen empirisch moeilijk zichtbaar te maken is althans op het micro-niveau van individuen en/of huishoudens. Juist die informatie is nodig om relevante uitspraken te doen over de verdeling van de vermogens. Het 'zwarte gat' betreft vooral de roerende vermogens, een aangelegenheid waarover zowel in binnen- als in buitenland meer gezwegen dan gesproken wordt. Dat is dan vooral te wijten aan 'zeer rijke huishoudens, waarvan algemeen wordt aangenomen dat precies daar de roerende inkomens geconcentreerd zijn'. Die huishoudens zijn namelijk 'sterk ondervertegenwoordigd' in de enquêtes, ondermeer in die van het CSB die de enige basis vormen voor uitspraken over de Vlaamse/Belgische toestand. Degenen die dan wél antwoorden in die enquêtes 'onderschatten wellicht (...) bewust of onbewust hun roerende en onroerende goederen', een onderschatting die door de gehanteerde antwoordcategorieën vaak nog versterkt wordt. De hoogste antwoordcategorie werd namelijk 'open' gelaten, waardoor hogere roerende inkomsten dan de benedengrens van die categorie per definitie niet (kunnen) voorkomen en de concentratie dus erg onderschat wordt. En er is nog iets: de gegevens worden per decielen (per categorie van 10% van de bevolking) gepresenteerd en geanalyseerd, terwijl het wel geweten is dat het bij vermogensconcentratie veeleer om het hoogste percentiel of nog minder van de bevolking gaat. Een kleine groep van de samenleving dus, waarover veel minder geweten is dan over het andere uiterste: de intergenerationele armen. Maar waarom zoveel drukte om zo'n kleine groep? Omdat hij zo machtig is, in de hoogste mate richting geeft aan de maatschappelijke structuren en processen.

Het artikel van Bert Meulemans en Freddy Marannes gaat in op het vermogensbezit en de vermogensinkomens in België. Een opvallende vaststelling van deze auteurs is, dat het aandeel van onroerende vermogens in het netto-vermogen is teruggelopen van 60% in de periode 1953-67 naar 36% in 1987. Verder stellen zij dat: (1) de totale inkomensongelijkheid wel hetzelfde blijft, maar dat de relatieve inkomenspositie van de individuele huishoudens sterk verandert voordat met hun vermogensopbrengsten wordt rekening gehouden of nadien; (2) die vermogensopbrengsten zich vooral concentreren bij de hogere bedienden (veeleer roerende goederen) en bij de zelfstandigen (veeleer onroerende goe-

deren); (3) het ruim verspreide woningbezit een nivellerende werking heeft, waarbij de leeftijd de gekende sleutelrol speelt. Aan de bejaarden, die voor de andere inkomens tot de 'arme' bevolkingsgroepen behoren, wordt door dit woningbezit méér inkomen toegerekend dan aan de actieven; (4) bij een inkomensdefinitie waarin de vermogenscomponenten zijn opgenomen, de 'stroomrichting' van de sociale uitkeringen verandert; pensioenen vloeien relatief minder naar de laagste decielen, terwijl werkloosheids-, ziekte- en invaliditeitsuitkeringen daarentegen meer in die contreien terechtkomen. Kinderbijslagen en arbeidsinkomens gaan dan weer veeleer naar de laagste en middelste decielen.

3.4. Het OCMW en haar ongelijke clientele

Tenslotte wordt in deel 2 ingegaan op het onderste eind van de inkomenswaaier. Dirk Luyten beschrijft in zijn artikel de allerlaagste inkomensbron, wanneer we het 'bedelen' buiten beschouwing laten : de aanvullende steun. Hij heeft het dus niet over het laagste vangnet, maar over de matras die onder dat vangnet ligt en waarop het weinig comfortabel vertoeven is. Aanvullende steun is de financiële steun die OCMW's kunnen (of moeten) toekennen bovenop (of in plaats van) het bestaansminimum. Deze aanvullende steun is niet afhankelijk van de 'werkbaarheid' of de 'arbeids(on)geschiktheid' van de kandidaat-aanvrager. In theorie wordt deze dienstverlening immers aan de 'behoefte' gekoppeld. Ook al zijn er wettelijk andere criteria voorzien, toch blijft de eeuwenoude maatstaf van arbeidsgeschiktheid in de praktijk van de steunverlening door de OCMW's door spelen. De reden daarvoor is ook vandaag die van vroeger; het gaat om het behouden van een fundamentele bestaansonzekerheid, nodig om de arbeider tot arbeid te motiveren. Daardoor maken arbeidsongeschikte armen duidelijk meer kans om door de Vlaamse OCMW's beter gesteund te worden dan arbeids-geschikte armen. Ziek en oud heeft hier dus wél eens voorrang op gezond en jong, maar het is dan ook in een weinig benijdenswaardige situatie.

4. OVER SOCIALE VERSCHILLEN EN (SOCIAAL) HANDELEN (DEEL 3)

Met onze theoretische concepten kunnen wij niet alleen samenlevingsverbanden beschrijven, maar de (socio-) logica van handelen van mensen verklaren. De premisse van de sociologie stelt immers dat handelen van mensen contingent is, bijgevolg verklaard kan worden vanuit de sociale context binnen de welke

mensen functioneren zoals op basis van het (eventueel onbewuste) lidmaatschap van bepaalde collectiviteiten, sociale lagen. Naast handelen van mensen kunnen met de begrippen sociale stratificatie en differentiatie ook aardig wat andere sociale fenomenen gerelateerd worden. Voorbeelden zijn sociale spanningen, conflicten, politieke keuzen etc.

De bedoeling van deel 3 van deze bundel is te illustreren hoe het structurele samenlevingskenmerk ongelijkheid en sociale stratificatie ook inzichten bijbrengen in verschillen tussen mensen.

4.1. Arbeidsmarkt(participatie) en sociale verschillen

Werd in de bijdrage van Cantillon e.a. vastgesteld dat arbeidsmarktparticipatie een relevante voorwaarde is om bestaanszekerheid te bevorderen, dan verduidelijken Albert Martens en Lieven Denolf dat die participatie op zich ook beïnvloed wordt door structurele factoren. Zij gaan in op de impact van de etnische variabele ter verklaring van ongelijke arbeidsmarktparticipatie of de inferioriseringstrend met betrekking tot bepaalde groepen. Dit uit zich o.m. in een horizontale en verticale segregatie dewelke tekenend is voor etnische minderheden in onze economie. Dit kan geïllustreerd worden door een overbevolking van de zogenaamde secundaire segmenten in termen van lagere lonen, weinig promotiekansen, 'slechte' arbeidstijden en -duur, onveilige en ongezondere arbeidsomstandigheden en een hoger werkloosheidsrisico. Merkwaardig daarbij is dat binnen de etnische minderhedengroep ook nog een structurele ongelijkheidshiërarchie blijkt voor te komen. Voortbouwend op de idee van feminisatie spreken zij van etnicisatie. Naast een beschrijving van het ongelijkheidsfenomeen, geven de auteurs ook een aanzet tot verklaring.

4.2. Waarom leven professoren langer dan ongeschoolde arbeiders ?

Is het omdat gezondheid ook zo'n belangrijke materie is dat voor België weinig geweten is over de ongelijke gezondheids- en sterfterisico's naar sociale positie of sociale groep ? Voor een aantal belangrijke aspecten van deze problematiek, dienen Chris Polus en Fred Louckx in elk geval naar buitenlandse - in casu Nederlandse - illustraties te grijpen, bij gebrek aan binnenlandse gegevens daaromtrent. De belangrijkste conclusie zal evenwel ook niet door een vollediger empirisch beeld worden veranderd : die is dat 'er vandaag nog steeds een aanzienlijke ongelijkheid bestaat ten aanzien van de gezondheid', een ongelijkheid die door sociale verschillen bepaald wordt. Dat geldt ook voor gezondheidsverschillen naargelang van de leeftijd, of van het geslacht, die niet alleen

een zuiver fysiologische oorsprong hebben. Van duidelijk ruimere reikwijdte is hun pleidooi voor een integratie van de verschillende verklaringsmodellen in eenzelfde dynamisch model.

4.3. Over verschillen tussen mannen en vrouwen

Een domein of vraagstuk dat zich thans in het sociologiebedrijf in een ruime belangstelling mag verheugen, is dat van 'gender'. Het is daarenboven een terrein bij uitstek om de twee uitgangsbegrippen van dit themanummer met elkaar te confronteren : sociale stratificatie en sociale differentiatie. Hoe komt het dat een fysiologisch verschil 'ontaard' is tot (sociale) ongelijkheid ? Allison Woodward en Kristine De Decker definiëren sociale differentiatie in termen van sociale scheidingslijnen die ontstaan uit 'toegewezen' kenmerken als geslacht en ras. In het debat staat dan de kwestie centraal onder welke omstandigheden de bestaande ongelijkheden weer kunnen teruggebracht worden tot deze louter initiële verscheidenheid, wat ook complementariteit impliceert. Dit punt raken de auteurs uitdrukkelijk aan. Theoretisch gezien impliceert een differentiatie naar geslacht niet noodzakelijkerwijze ongelijkheid. Een arbeidsverdeling naar geslacht (...) kan een soort van complementariteit vertonen. Ondertussen lijkt zowel op theoretisch vlak als op dat van het empirisch onderzoek vooruitgang te bespeuren, alhoewel Woodward en De Decker vooral van het eerste een illustratie brengen. Dat erkennen ze zelf overigens, door hun stuk te besluiten met een (ambitieuze) onderzoeksagenda voor de toekomst.

Referenties naar differentiatie en ongelijkheid zijn aanwezig in elk vertoog over cultuur en des te meer wanneer dit vertoog gevoerd wordt vanuit een structuralistisch geïnspireerd referentiekader. In deze bundel is cultuur vertegenwoordigd met twee bijdragen.

4.4. Herkent men de 'man' of de 'vrouw' aan de kleren ?

Christine Delhaye analyseert de opkomst van mode als een steeds autonomer wordende logica die eigen vormen van sociale ongelijkheid produceert. De enige band die voorheen bestond tussen sociaal-economische vormen van ongelijkheid, standen of klassen, en mode en consumptie is doorgesneden. Mode wordt steeds minder een middel tot uitdrukking van achterliggende ongelijkheid, steeds meer een autonome presentatie die haar eigen vormen van ongelijkheid genereert. De belangrijkste verklaring daarvoor vindt ze in het verlies van traditionele waardeproducerende instanties, waardoor een grotere indi-

viduele beslissingsruimte tot stand komt. Deze individualisering is een noodzakelijke voorwaarde om tot de hegemonie van de (illusie van ?) 'persoonlijke smaak' te komen. Een belangrijk amendement op dit inzicht brengt ze aan door naar Beck te verwijzen, die stelt dat de individualisering de bestaande sociale ongelijkheid niet heeft uitgewist, maar er wel voor gezorgd heeft dat de sociaal-economische positie van groepen en het specifieke culturele karakter van groepen steeds lossen van elkaar zijn komen te staan. Deze mengeling van oude en nieuwe vormen van sociale ongelijkheid en van fenomenen van differentiatie is wellicht het kader waarbinnen analyses in de toekomst moeten gebeuren.

4.5. Over verburgerlijking en autoriteitsdenken

Over cultuur gaat ook het stuk van Hans De Witte en ook hier worden vraagstukken van differentiatie en ongelijkheid behandeld. Want de veronderstelde 'verburgerlijking van de arbeidersklasse' is niet alleen een voorbeeld van (uitdrukkelijke en sluikse) cultuuroverdracht, waardoor verschillen verdwijnen. Het gaat ook over de macht die een maatschappelijke groep heeft om andere cultuurpatronen te verdringen door haar eigen cultuurpatroon. De vraag is natuurlijk of die verburgerlijking heeft plaatsgevonden; of de arbeiders door een aantal maatschappelijke ontwikkelingen, het leefpatroon, de opinies, de gedragingen en het voorkomen van de meer burgerlijke klassen (bedienden, middenklassen) inderdaad hebben overgenomen en daardoor van hen nog nauwelijks te onderscheiden zijn. Het artikel behandelt de volgende algemene hypothese: houden arbeiders er nog andere waarden en opvattingen op na dan bedienden, geoperationaliseerd in twee soorten van opinies: sociaal-economische en sociaal-culturele. Deze laatste opinies zouden dan een indicator vormen voor het veronderstelde 'autoritarisme van de arbeidersklasse'. Hij constateert uit zijn onderzoek dat arbeiders in Vlaanderen nog altijd een eigen cultuurpatroon hebben. Zij zijn conservatiever op sociaal-cultureel vlak, houden meer vast aan traditionele waarden en normen. Op sociaal-economisch vlak evenwel zijn ze ontevredener over hun positie in de samenleving en hebben een hogere pet op van de taak van overheid en vakbonden om dat te veranderen. De autoriteitshypothese wordt dus bevestigd, de verburgerlijkingshypothese niet.

4.6. Wie woont waar ?

Een laatste stuk gaat over de ruimtelijke sociaal gestructureerde distributie van mensen. Ilse Loots en Rudy Marynissen vertrekken van het sociaal-ecologische gedachtengoed om de wisselwerking tussen ruimtelijke geografische kenmerken

te verbinden met handelen van mensen. Zij geven een *state of the art* van deze deeldiscipline in de sociologie en onderscheiden met betrekking tot sociale differentiatie en ruimtelijke segregatie drie grote groepen van thema's: de residentiële differentiatie van sociale groepen, de residentiële of morfologische structuren en de verscheidenheid in bodemgebruik. Ze tonen aan dat de ruimtelijke dimensie ook weer het sociaal gestructureerde karakter van de sociale ongelijkheid als kenmerk heeft. Het is een antwoord op de vraag 'wie woont of vestigt zich waar in een stad?', waarbij de grootstad het onderzoeksobject vormt.

5. EEN BUNDEL OM TE LEZEN

Deze bundel neemt de klassieke sociologische interesse met betrekking tot verschillen tussen mensen als uitgangspunt voor een aantal bijdragen. Aan de hand van deze inzichten worden een aantal aspecten van de Vlaamse samenleving doorgelicht. Natuurlijk hadden nog andere domeinen in dit licht van sociale verscheidenheid en ongelijkheid kunnen geëxploreerd worden. Voorbeelden zijn het onderwijs, het vrij-, huwelijks- en echtscheidingsgedrag, het politieke (stem) gedrag, de vrije tijdsinvulling. Maar er waren financiële beperkingen: een bundel drukken kost geld - en collegae mobiliseren om hun vaststellingen aan de tekstverwerker toe te vertrouwen is ook niet altijd even gemakkelijk.

Wij danken de auteurs die dit wel deden voor hun medewerking aan dit project. Het geduld en de steun van de hoofdredacteur en redactiesecretaris van het Tijdschrift voor Sociologie hebben we ook erg weten appreciëren.

We hopen dat deze bundel gebruikt wordt als discussiestuk voor het beleid, als ondersteuning voor inleidingen in de sociologie en als leesbundel voor de geïnteresseerde 'wakkere' burger die met kennis van zaken 'achter' de façade van onze moderne samenleving wil kijken.

BIBLIOGRAFIE

Béteille, A. (1977) *Inequality among Men*. Oxford: Basil Blackwell.

Dumon, W.A. (ed) (1985) 'Sociale (on)gelijkheid'. *Tijdschrift voor Sociologie congresnummer*.

Dumon, W.A. (ed) (1986) *Sociale (on)gelijkheid*. Leuven: S.O.I., Sociologische Studies en Documenten, 26.